

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

Число 44, рік видання II. 12 вересня 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 12 вересня 1926 року.

Процес убивці Головного Отамана, що вороги наші хочуть повернути в суд над українським народом і тим, хто стояв на чолі його, знаходиться в центрі всіх наших справ, скупчує всю нашу увагу, захоплює все наше громадянство. Це для нас на сьогодні — найголовніше.

Напружена енергія, що розвиває супротивна сторона, величезні кошти, що збрала й збирає вона, галасливі й брехливі звістки жидівських газет, що луною відбиваються в світовій пресі, наводять думку на порівняння з тим, що зробили й робимо ми, сіють певний непокій.

Обмаль відомостей про підготовку до процесу з нашого боку збільшує ту тривогу, викликає подекуди серед громадян непервність і незадоволення.

Про це говорять статті в українських часописах. Про це стурбовано запитують ті листи, що їх одержуємо ми.

І глибоко зрозумілий цей непокій. Природньою, позитивною й цінною ознакою не тільки живого заінтересовання загально-національною справою, але й гарячого бажання кожного по спроможності своїй внести і свою частку діяльну в оборону доброго імені і честивсього народу українського являється він.

Вважаємо за обов'язок подати до відома громадянства, що праця комісії по судовій справі, яка з'організувалася в Парижі, йде непереривно і планомірно, маючи на увазі використати ту підготовчу роботу, яка відбувається в Комітетах по обороні імені і вшануванню пам'яті С. Петлюри.

Слід тільки тут зазначити, що керування справою повинно і може скуп-

чуватися в Парижі, що не можна з іншої країни, не знаючи місцевих умов, накидати того чи іншого рішення, що на окремі комітети, з якими потрібно як найближче порозуміння та найтісніший контакт, спадає значна і поважна частина роботи — збирання матеріалів, яких у Франції не можна, звісно, добути, підготовка й обробка їх та здобуття коштів.

А далі треба пам'ятати твердо, що далеко не все з тієї роботи, що робиться і слід зробити, можна вже зараз подавати до преси. Цілком законне і природне бажання кожного громадянина знати все, але інтереси справи, надто в цій підготовчій стадії, не дозволяють цього задовольняти. Ми готуємося до бою на новому полі з ворогом дужим, і розумним, і запеклим, до бою — не останнього, і це заставляє бути надзвичайно обережними. Звідси зрозуміла скупість на звістки.

Ми ще в числі 37-38 «Тризуба» привертали увагу до необхідності правильного розподілу праці та її координації. Про вироблений в Подєбрадах проект такої координації говорить «Українське Життя». Потребу в тому контакті, в тій координації відчувають всюди, — слід тільки, щоб вони були дійсними й найтіснішими.

Треба, щоб більше було звязку між окремими комітетами і судовою комісією. Присутність зараз в Парижі представників і Міжорганізаційного Комітету в Празі і Комітету Подєбрадського в значній мірі залагоджує цю справу. Робляться заходи, щоб контакт той і зміцнити, і усталити.

Більше спокою, більше взаємного довірря та більше праці.

Енергійні заходи супротивної сторони, її матеріальні ресурси, — все те, що вона робить, нехай будуть для нас тим стимулом, який вічно нагадує про небезпеку і заставляє напружити всі сили на боротьбу з нею.

А святий непокій за справу, який переймає всіх нас, повинен заставити нас подвоїти свої зусилля, кожного допомогти, чим він може, і встановити всюди між собою глибоке зрозуміння, строгий розподіл праці та її координацію.

КРИВИЙ РІГ І НІКОПІЛЬ.

Сьогодні було б уже зайвим згадувати про те значіння, яке має Кривий Ріг і Нікопіль в народньому господарстві України, цілого С.С.С.Р., а також і Європи. Навіть при сучасній навізруйнованій російській господарці високопроцентові українські залізні руди що раз, то в більшій кількості вивозяться за границю; а з переходом в аме-

риканські руки манганового копальництва на Кавказі, на українські манганові руди із зазлрістю поглядають не лише Польща, а особливо Німеччина, але і інші держави.

В нашому короткому нарисі не будемо докладно зупинятись на історії копальництва на Україні, бо вона вже почасти знайшла своє відбиття на сторінках нашої економічної преси, звернемо лише нашу увагу на стан його в 1924-25 і в біжучому господарському році. *)

Початок експлоатації залізних руд в Кривому Розі відноситься до 1882 р. Свого максимуму видобування руди досягло в 1913 р., коли було видобуто — 6.500.000 тон. В цьому ж році українські металургічні заводи потребували для власного ужитку — 4.800.000, що становило 62 проц. продукції залізної руди на Україні.

Війна принесла вражаючий спадок у видобуванні руд, яке вже в 1914 р. зменшилося на 26,8 проц. Рівно ж цілковито унеможливлено було їх експорт за гряницю, який було відновлено лише 1924 року. А по-затим війна, і особливо революція принесли для Кривого Рогу цілковиту руїну.

1916 р. кількість працюючих тут копалень виносила 45. З цієї кількості 1921 року з 8 копалень не залишилося й сліду, 9 не мало казанів і машин, а решту було цілковито залляно волюю. І тільки грузи та сліди згарищ навкруги говорили про те, що тут ще не так давно «панували» зағони Махна і що терени ці були свідками «взірцевого» господарювання революційних мас.

1924 року руїни ці було удержавлено, а 1923 року віддано їх ново-заснованому державному «Южно-Рудному-Тресту» (скорочено — «ЮРТ»), який і приступив до відбудови Кривого Рогу та до відкритих розробок на слідуючих 17 копальнях: Галковська, Шмаковська, Ростковська, Калачевська, Харінська, Карнавацька, Саксаганська, Фермієр, Олександрівська, Харченко, Суха Балка, Новоросійська, Дубова Балка, Інгулецька, Широка, Євгенівська та Ушаківська.

1917 року цих 17 копалень разом дали—4.800.000 залізної руди, що складало — 74 проц. загальної продукції цілого Криворожського району.

В кінці 1921 року було урухомлено лише 4 перших з вищеподаних копалень, бо були вони тими, що найбільше зберіглися під руїни, а в 1918 дали 35 проц. загальної продукції залізної руди в Кривому Розі.

В 1925 р. було розпочато працю над урухомленням копалень Саксаганської та Карнавацької, які тепер сполучено в одну. Таким чином, на початку 1925 р. в Криворожській окрузі працювало 6 копалень, піл кінець цього ж року — 11, а в сучасній хвилі урухомлено вже ті всі 17 копалень, які ми перелічили вище. Згідно з совітськими планами в біжучому році цих 17 копалень мають випродукувати 3.400.000 залізної руди, так що це становило б уже 71 проц. продукції довоєнного часу.

*) Статистичні данні беремо з матеріалів інж. Є. Бригевича, уміщених в ч. 25 за 1925 р. і ч. 6 за I 1926 р.

Запобігування на українську залізу руду неначе збільшується, як на внутрішньому, так і на заграничних ринках. В 1924-25 господарському році на українських металургічних заводах було випродуковано 775.000 тон чавуну, що становило 18 проц. передвоєнної норми. В біжучому році хочуть продукцію чавуну збільшити до 1.950.000 тон, що становило б 45 проц. продукції довоєнного часу. Але хоч відбудова металургічної промисловости на Україні і є сьогодні газлом дня, хоч як каже «Ук. Економист», «вже зайвим було б доказувати, що рівень союзної господарчої культури на найближший час залежатиме від розвитку тяжкої індустрії в першу чергу — української металургії» — відбудова останньої відтягується на довший час. А причиною тому є різні «дрібниці, з якими в довсєнну епоху не доводилося рахуватися і які сьогодні перетворюються в досить поважні перешкоди для налагодження продукційного процесу».

Вже з цього бачимо, що внутрішнє запобігування на українську залізу руду збільшуватиметься повільним темпом в міру розвитку і відбудови металургічної промисловости, дальніший розвиток якої узалежнено від вклату значного капіталу, очевидно заграничного.

Одначе, беручи на увагу можливе збільшення, як внутрішнього, так і заграничного запобігування на українську залізу руду, прєсектує «ЮРТ» збільшити здобування руди в біжучому і наступних роках та відчинити 3 нові копальні, а саме: Рахмановську, Тарапаківську та Handtke, які разом в 1913 році дали до 225.000 тон залізої руди.

На інвестиційні видатки в копальнях, від яких узалежнено дальше збільшення їх продукції, потрібно 10.000.000 руб., головним чином на закуп машин за грядицею. (Цю суму передбачають совітські плани на перші три роки).

Звертає на себе рівно ж увагу і той факт, що до цього часу експлоатуються лише ліпші руди (58-68 проц. Fe.). Поклади, які містять в собі 20-58 проц. заліза, занедбуються, в той час, як раціональна господарка вимагала б і експлоатації кварцитів з меншим відсотком заліза, себ-то експлоатації цілого рудного поля взагалі. Лише при цій раціональній господарці вистарчило би покладів заліза в Криворожській окрузі на 100 літ, бо в противному разі запаси Кривого Рогу вичерпаються на протязі 40 літ.

Експлоатацію цих бідніших на залізо покладів з одночасовою продукцією кварцитових брикетів передбачають плани «ЮРТ'а» в будучині. На протязі найближчих трьох літ продукція кварцитових брикетів мала би досягти до 250.000 на рік.

Перейдемо до Нікополя з його багатими покладами руди манганової.

Проф. Фещенко-Чопівський в своїх «Природних багатствах України» (ч. I. ст. 44) вказує на те, що українське манганове копальництво, яке до війни становило лише 25 проц. загально-російського, особливо увагу звернуло на себе підчас війни, а то завдяки тому, що нікопольські поклади значно ближчі до українських металургічних заводів ніж чіатурські (Кавказ). В сучасний момент до цих привилєїв доходить ще один, який збільшує удільну вагу українського манганового копальництва. Чіатурські поклади віддані в експлоатацію

американського капіталу. Загрянична преса вже висловлює побоювання, що манганові руди з чіатурського району вивозитимуться до Америки, а оскільки ці передбачення дійсно справдяться, то Нікопіль займе майже монополне місце в постачанню манганової руди в більшості держав Європи.

В останньому часі в нікопільському районі працювало три кспальні; Красногор'євська, Городищанська і Покровська. Ці кспальні входять рівнож в склад «ЮРТ'у». Експорт манганової руди налагоджено лише в 1924 р. Господарка в манганових кспальнях мало чим відрізняється від господарки в кспальнях руд залізних. Лише при допомозі нових апаратів і магнетичних сепараторів вдалось би використувати весь той матеріал, який тепер відкидається і який міг би дати до 250.000 тон (50 прсц.) манганової руди на рік. Але цих апаратів і сепараторів поки що бракує і спровадження їх з загряниці на разі так само проектується.

Дальніше поширення видобування руд і тут залежатиме від цілої низки інвестиційних праць, а передовсім від додаткової електрофікації рудних теренів. Видатки на інвестиційні праці вимагають від Нікополя 10,5 міл. руб., а для Кривого Рору 40 міл. руб. В цих сумах на будову робітничих будинків в Нікопільській окрузі — 4,5 міл. руб. і в Криворіжській — 10,5 міл. руб.

Тільки ці значні видатки на ремонтування і відбудову дадуть можливість провадити в життя ті плани поширення прсдукції, які накреслює собі «ЮРТ».

Глибина покладів Криворіжської округи сягає в підземних шахтах до 300, а в відкритих до 130 метрів. В окрузі Нікопільській зменшується вона до 50-70 метрів.

Мешканеве питання, як і перед тим стоїть досить гостро, не дивлячись на те, що в Нікопільській окрузі в минулому році було збудовано оселі на 3.000 осіб, і відбудовано низку зруйнованих будинків. Собівартість видобування руди представляється так:

	1925 рік	1926 рік
	в копійках	
Руда залізна	9	8,5
Руда манганова:		
I сорт	22	25
II --	18	15
III --	7	5

Кількість робітників, які працювали в місцеволу копальництві в минулому і біжучому роках в порівнянні з 1913 роком мала слідуочий вигляд:

	з а й н я т і	
	видобув.	прац. поб.
На I. I. 1914 р.	16.318	6.224
В 1924-25 р.	2.443	1.468
В 1925-26 р.	5.133	2.755

Пересічний заробіток на 1 січня 1914 р. виносив 264-517 на рік. В 1924-25 році — 438 руб. і в 1925-26 році — 574 руб. на рік.

Вивозилася руда головно до Німеччини, в меншій мірі до Італії, Чехословаччини, Польщі та інших держав. За 9 місяців минулого року було вивезено 100.000 тон руди манганової і 250.000 — залізної. Разом з проєктованим збільшенням виловування руди має намір «ЮРТ» збільшити і експорт її на протязі двох ближчих літ, а саме: манганової до 300.000 тон і залізної до 500.000 тон.

Останнім часом звернули на себе увагу рівно ж і Керченські поклади залізної руди, яка містить в собі до 30—40 проц. заліза. Незначна присутність в ній арсену не має негативного впливу на виріб заліза. Поклади цих руд не глибокі, а експлоатація їх легша і дешевша.

Економист.

СОВІТСЬКИЙ АНТИСЕМИТИЗМ.

«І коли наступить судний день, то найгірших ворогів жида знайдуть серед своїх сторонників — російських большевиків. Вони обернуться в публічних прокураторів: вони спробують одвернути гнів народу від власних злочинів, направляючи його проти ізраелітів».

Шарль Каролеа.

Impression of Soviet Russia.

«Підсилю боротьбу з антисемітизмом», — під таким заголовком містить київська «Пролетарська Правда» (ч. 195-1505) дуже симптоматичну статтю, якихсь двох авторів — Я. Лейбмана та А. Сенченка. Але мало сказати симптоматичну: це щось таке дивовижне, чому немає назви, що своїм антисемітизмом глибоким дорівнює хіба гучній свого часу статті В. Шульгина — «Пытка страхом»...

«Останніми часами ми бачимо де-яке зростання антисемітської агітації та антисемітизму серед де-якої частини людности в нашій країні. Чим пояснити це явище?» — питають автори.

Придивімось до тих пояснень. Вони тим більше мають бути цікаві, бо самі автори кажуть, що «наче дивно говорити про зростання, хоча б і невелике, антисемітизму в нашій пролетарській країні», бо автори переконані наче і читача запевняють в тому, що «це не впливає ні з нашої національної політики, ні з нашої національної практики» (розстріл наш. І. Г.)

Але ж ще «Ленін не раз підкреслював, що національна справа дуже переплітається й заразом є соціяльна справа. Не можна зрозуміти якого небудь явища в зростанні національної ворожнечі, шовінізму то що, не взявши на увагу всю складність та ріжноманітність соціяльних стосунків, характерних для радянського ладу. Отже не можна

зрозуміти, чому зростає антисемітизм останніми часами, не взявши на увагу тої боротьби класових сил, що відбувається тепер у нашій країні».

Після цієї тиради і починаються найкращі перлини великорозумного аналізу Лейбман-Сенченка.

«Та доба, що ми переживаємо тепер, доба соціалістичного будівництва, позначається боротьбою між пролетаріатом та новою буржуазією (куркулі, непмани) за впливи на середні трудові верстви людности». А ще далі читаємо:

«У цій боротьбі і одна, і друга сторона вживають всяких заходів. Це не збройна боротьба методами всенного комунізму. Це повсякденна боротьба і на ринку, і в раді, і в кооперації, куди проходить куркуль та його впливи. Пролетаріят, користуючись своєю диктатурою, своїми державним господарством, — відриває середняка від куркуля, звязує його з біднотсю і цим веде його до соціалізму, минаючи шлях капіталістичного розвитку, Куркуль же використовує кволість нашої державної, торговельної і кооперативної сітки (а де ж це поділася «диктатура», «державне господарство»? І. Г.) хиби в нашій практиці управління і провадить протирадянську агітацію, намагаючись відтяти від нас середняка. Серед метод нової буржуазії, особливо в колишній межі осілості, поважне місце займає протисемітська агітація».

А чи не є та «доба» з її «соціалістичним будівництвом», з якого вже й кури сміються, і та нова «буржуазія» рідними діточками большевицької «соціальної політики та соціальної практики, і чи не казав наш двоїстий автор допіру за Леніном про обопільну звязаність соціального елементу з національним? І чи не вилилось те «соціалістичне будівництво» завдяки методам, якими воно провадилось в такі форми, що тепер в СССР «під прапором протисемітської агітації фактично провадять протирадянську агітацію»? І чи не в наслідок цього соціалістичного будівництва «вийшло так, що, як каже автор; «треба раз на завжди зрозуміти, що протисемітська агітація є фактично протирадянська агітація.»

Здається, жадна чорносотенна газета не відважувалася на таке тісне звязування в один вузол семітизму та совітської влади, і такі слова треба вважати за найбрутальнішу провокацію до антисемітських виступів.

Але найцікавішим уступом буде з цієї статті буде той, що його наш двоїстий автор подає товстим шрифтом.

«Уся наша робота над зміцненням соціалістичних елементів в господарстві, уся наша економічна боротьба з новою буржуазією, уся наша робота в справі національної політики, нарешті, вся наша робота над піднесенням культурного рівня трудящих є zarazом і боротьба з антисемітизмом».

Але коли економічною боротьбою з новою буржуазією називається заведення непа, завдяки чому в економічному житті країни запанував розбогатілий чекіст та спекулянт; коли національна політика йшла шляхом відокремлення на українській території національних громад та творення усяких республік на землях нашого народу, шляхом наділю-

вання тим чуженецьким громадам земель, во ім'я захоплення яких селянство підтримало революцію, коли ця національна політика виявилась в підсланні убити Симона Петлюру жида Шварцбарда; коли робота над піднесенням культурного рівня трудящих привела до цілковитого занепаду не то науки, але й грамотности та до колосального зросту хуліганства, — чи це все, що гідности нам автор цієї статті, не є власне найогиднішим, найцинічнішим ширенням антисемітизму?

Невже мав рацію один з найрозумніших жидів нашого часу — покійний Ратенау, який, коли вірити проф. Саролеа, пророкував, що упадок большевизму повернеться в найстрашніший, який лише знає жидівська історія, погром?

Ів. Годорожій.

« З Г О Д А ».

«Наш Пшегльонд», жидівський щоденний орган, що виходить у Варшаві, з першого ж дня після вбивства Головного Отамана заняв проти покійного сдверто ворожу позицію.

На своїх сторінках, не лічучись ні з фактами, ні з подіями, завзято й систематично збирає він все, що лише б могло счернити чисте ім'я носія ідеї української державної незадлежности.

Але ось в тому ж «Нашому Пшегльонді» залунав і заклик до згоди. Сурма п. С.Г. в «Жидівсько-українському конфлікті» (31. VII) кличе українців і жидів до порозуміння.

«Вже від довшого часу, — пише С.Г., — триває конфлікт поміж жидами і українцями. Того не можна ховати, не можна замовчувати, бо чим довше триватиме цей конфлікт, тим більше шкоди принесе він для обох сторін на радість тим, хто на незгоді цих двох народів буде цілу свою політику, спіраючи її на засаді — «divide et impera».

Цими думками починає свою статтю пан С. Г. Над тим, що сталося, належить, на його думку, глибоко подумати і щиро порозмовляти, бо «зрозуміти то порозумітись», прийти до згоди.

А до того й сталося якесь на його погляд, непорозуміння:

«Шварцбард з певністю не був, — пише він, — висланником жидівського народу, ні якої будь його групи. Жиди яко громада ніколи не послуговуються замахами, а боряться легально. Петлюра ще за життя був політичним трупом, який нікому не міг зашкодити. Коли б Шварцбард був людиною, яка може політично мислити, то свого замаху не виконав би. А до того й самий замах був не на часі...»

«Але факт стався. Шварцбард забив Петлюру. Міг він при цьому керуватися різними мотивами. Була в тому й особиста родинна кривда... були й загально-національні мотиви...» Були й інші «мотиви», про які автор не згадує і яких він, як видно, не заперечує.

«В жидівсько-американській пресі, — читаємо далі, — повсталася дискусія над питанням, як має заховуватися жидівське суспільство в звязку з процесом Шварцбарда. Чи залишити його на власні сили,

чи правно допомогти йому? Думки що до цього поділились, що й цілком зрозуміло...»

Отже, ніби ніщо не перешкоджає українському і жидівському народам прийти до згоди і, принаймні, порозумітись. «Наш Пшегльонд» є тої думки, що «в ім'я інтересів двох народів є бажаним, щоб таке порозуміння наступило»...

Що ж стоїть на перешкоді? Шо ж мають робити українці, щоб це порозуміння мало місце?

Не так багато. На думку «Нашого Пшегльонду», зробити це дуже легко, треба лише тільки українцям... відмовитись од Петлюри. І тільки!

«Ми, жиди, не твердимо, — пише «Наш Пшегльонд», — що за погроми, уряджені Петлюрсю (sic!), винен цілий український народ. Ототожнення Петлюри з українським народом є справою певної націоналістичної української групи, якій, не відомо для чого, залежить на тому, щоб зробити з Петлюри мученика і його очистити...»

І «Наш Пшегльонд» радить «розважним представникам українського народу» «промовити до розуму цих легкодушних запаленців» і порадити їм, щоб самі вони своїми ж руками не псували української справи, бо «немає жадного сумніву в тому, що завжди можна знайти вихід, щоб і Шварцбард знайшов належну оборону і щоб українська справа на цьому не потерпіла...»

«Відмовитись од Петлюри,» — так грає сурма пана С. Г., так згучить заклик до згоди «Нашого Пшегльонду».

Не на властивім ґрунті шукають вони цих «розважних представників» українського народу. «Нашому Пшегльондові» таких «представників» легше б було знайти в Харкові. Український народ в своїй цілості і його еміґрація можуть одповісти однодумцям «Нашого Пшегльонду», «відмовитись од Петлюри, то відмовитись од самого себе».

І. Л.

НА ТЛІ ПАНАЗІЯТСЬКОГО КОНГРЕСУ.

У перших числах серпня біжучого року відбулася в Наґасакі всеазіятська конференція під гаслом: «Азія для Азіятів» з метою засновання азіятської Ліги Народів з місцем постійного перебування в Токіо. В конференції брали участь представники Японії, Китаю, Індії, Сіяму, Туреччини та Філіппинських островів. А представника СРСР не було допущено. Конференцію скликало Японське Азіятське Товариство, власне його президент Імазата. Дожидали участі 150 делегатів і програма конференції мала не тільки питання економічні та культурні, але політичні.

З огляду на натиск англійського уряду японський уряд значно скоротив програму конференції та не допустив де-яких делегатів до конференції.

Завдання конференції було об'єднати за-для охорони спільних інтересів всі народи Азії і утворити свсерідне азіатське Локарно, для спільної боротьби проти зазіхань Заходу.

Що дасть в майбутньому це об'єднання народів Азії, трудно наперед сказати. Але в кожному разі для Європи це мусить бути грізним *memento*: як би в недалекій будучині доля Європи не вирішилася на Далекому Сході без участі самі Європи.

Як пише «*Neues Wiener Journal*», важливо те, що ідея вийшла від Японії. Маленька країна, що розвинулася в світову державу, швидко приймаючи всі останні злобутки західньої цивілізації, Японія стоїть в сучасний момент на роздоріжжі. Для Японії вже рішуче затісно в вузьких її кордонах, та необхідно поширитися, одночасно з тим роблячи вибір між Заходом та Сходом, чи то між Європою та Азією.

Після світової війни, Японія була зручно притиснута совітською дипломатією та примушена перейти в позицію оборонну і як що й затримала вона за собою домінуюче положення на далекому Сході, то тільки завдяки умінню зручно лавірувати, чого навчилися японські політики від європейців.

Американська заборона іміграції жовтих рас, ціла низка руїнницьких землетрусів, впливи російських большевиків в Китаї і зближення Англії з Сполученими Штатами Північної Америки, все це примушує Японію, до збільшення активності своєї політики.

Тільки що використавши перемогу 1905 року, Японія опинилася оце тепер ніби ізольованою політично і дипломатично. Ізольованість ця може бути небезпечна для Японії, і не дивно, що вона нервується і намагається більш ніж коли підкреслити своє домінуюче значіння на азізьському континенті, та оскільки можливо стати на чолі паназіатського руху.

Чи вдасться це Японії і чи буде це нове азіатське Локарно початком замирення Азії, покаже будучина. В кожному разі момент вибрано як найкраще. Совітська Росія, яка протягом восьми літ уперто змагалася підняти пробуджений Схід проти Європи, і таким чином добитися давно бажаної світової революції, за останні тижні в Китаї (головній своїй базі) потерпіла поразку, та відсунена на другий план що до впливів.

Зараз з точністю трудно сказати, яким чином хоче Чанг Тсо Лін, за плечима якого стоїть Японія, організувати центральну владу та чи в дійсності йому пощастить зломати остаточно вплив Карахана.

По перше, трудно покладатися на китайських маршалів. По друге, невідомо, чи не побажає Японія, яка за останні роки мінjala не раз свої відносини з СССР, в останній момент полагодити з совітами, шляхом поділу сфер впливів в Китаї.

Треба сподіватися, що Японія постарається відсунути хоч би на певний недовгий час свого конкурента до гегемонії на Далекому Сході, в кращому разі створити в Шанхаї противагу большевицькій експозитурі, за що промовляє факт пропозиції утворення двох постійних резиденцій товариства паназіатського — одної в Токію, другої в Шанхаї.

Таким чином, здається, Японія на цей час хоче використати перемоги Чанг-Тсо-Ліна.

Паназіятський конгрес закінчився третього серпня біжучого року, призначивши двох японців, двох китайців, двох індусів і одного філіпінця в раду Товариства Народів Азії та помітивши Пекин на місце, де має відбутися майбутній конгрес.

На останньому засіданні конгресу китайський делегат вніс пропозицію, щоб Товариство Народів Азії допомогло Індії і Філіппинським островам вернути їх самостійність; в першу чергу поміч потрібна для Індії, де є головна база білих рас на Сході.

Незалежність Індії мала б покласти край впливам західнім на Сході, спеціально в Азії. Питання це, як повідомляє преса, обговорювалося на пропозицію японського делегата при зачинених дверях.

Сподіваних Грандіозних наслідків паназіятська конференція не дала, власне завдяки домінуючому положенню Японії, яка намагалася використати конгрес для своїх державних цілей. Одним з таких завдань була пресія на англійську далеко-східню політику, яка й мусіла була погодитися на певні митні вигоди для японців в Китаї, рекомпенсатою чого було з сторони японського уряду унеможливлення паназіятському конгресу роблення яких би то не було реалних прикростей в англійських азіятських колоніях.

Японський уряд намагається теж з Азіятського Товариства Народів зробити орган, який би під його зручним керуванням був завжди пострахом для європейського посідання в Азії та при допомозі якого могла б Японія робити пресію в потрібних для себе справах. (Певна аналогія з європейською Лігою Націй). Старанням китайських членів конгресу було висвободитися з-під домінуючого японського впливу. Недалека будучина покаже, наскільки незалежне буде нове азіятське Товариство Народів.

Результати конгресу поки що підсумовувати зарано. Їх побачимо з часом. Але самий факт утворення Товариства Народів Азії на стільки важний, що не можна мовчки пройти през цю подію.

28. VIII. 1926.

Л. Л.

КУРСИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.

Скупчені в небагатьох європейських центрах, українські культурні осередки всю свою працю ведуть тільки серед тих емігрантів, яким пощастило достатися в ці центри. Але ця частина еміграції є краплею в морі в порівнянні з тими широкими кругами еміграції, які розсіялись по всій земній кулі, які закинуті долею в самі різні країни, в самі різноманітні і глухі закутки, які працюють по шахтах, по фабриках, на заводах і т. д. Ці 90 проц. української еміграції не тільки відірвані від рідного краю, не тільки не мають можливости

хоч через рідну книжку бути тісно звязаними з Україною, але вони відірвані взагалі од всякої культури, бо в величезній більшості незнання чужих мов позбавляє їх можливості користуватись навіть чужою газетою. Але ще погіршується становище цієї частини еміграції через те, що будучи не підготовленими до кваліфікованої роботи на фабриках, чи на заводі, вони повинні займати самі нижчі посади і позбавлені всякої можливості одержати знання необхідні для кваліфікованого робітника і всякої надії вибитися з того стану чорнорабочого, в який закинула їх доля.

Іменно ця безнадійність кидає иноді рядового емігранта в большевицькі посольства і примушує приймати самі ганебні умови повороту до дому. Але і повернувшись до дому, такий емігрант, проблукавши по Європі на тяжких чорних роботах, не тільки не приносить туди ніякого цінного досвіду, але глибокий роспач і жаль за протрачений тяжко і марно час.

Прямий і найперший обов'язок українських емігрантських культурних осередків звернути свою увагу на ці широкі маси емігрантів, і відчинити їм можливість для самого широкого придбання знання.

Ці можливості можуть бути відкриті і для тих, хто шукає знання з ідеалістичних мотивів і для тих, хто шукає знання практичного, що дало б можливість придбати якийсь фах, або поліпшити вже придбані фахові знання.

Єдиний, давно випробований вже у всіх культурних народів для уього спосіб — це позашкільна освіта.

При допомозі методу позашкільної освіти може учитись кожний, незалежно від того, де б він не перебував — в Європі, Азії, СРСР і т. д., бо весь курс навчання провадиться кореспонденційним шляхом, пошта поставляє йому весь учебний матеріал, через пошту він зноситься з своїм учителем, і одержує од нього відповіді і пояснення на свої запитання; кореспонденційним шляхом контролюється учителем по певному методу засвоєні ним знання і т. д.

Учень — на якій би роботі не працював, має можливість присвятити вченню ті години, які у нього вільні.

Метод позашкільної освіти полягає в тому, що певний курс розділяється на окремі лекції, до кожної лекції пишеться відповідна інструкція, як лекцію учити, а також екзаменаційний бланк, складений з запитань, на які учень повинен дати відповіді. Вивчивши відповідно інструкції лекцію і заповнивши екзаменаційний бланк, учень пересилає останній учителеві, який контролює відповіді, роз'ясняє неправильне, дає доповнюючі запитання і т. д.

Метод позашкільної освіти вживається в головних культурних країнах, а особливо в Сполучених Американських Штатах вже на протязі 50 літ і здобув собі саме широке розповсюдження. Досить сказати, що в Сполучених Штатах 80 проц. вищих шкіл вживають його офіційно, і студенти мають право такі курси як філософські або юридичні проходити позашкільним шляхом, здаючи лишень державні іспити персонально.

Окрім того існують спеціальні школи позашкільної освіти. Їх налічують вже сотнями, а число їх учнів мільйонами. Одна лишень школа в Скрантоні дала освіту 5.000.000 учнів за 25 літ свого існування і тепер тільки в одній тій школі працює 2.000 професорів..

Як на спеціально емігрантські курси, можна вказати на «Русские заочные курсы в Парижъ», які за п'ять літ свого існування придбали 5.682 учні. Ці учні розсіяні по 41 країні Європи, Азії, Америки, Африки. З них 1211 чоловік дала Польща і по анкетах серед них 62 проц. назвало себе українцями. Ці курси, не дивлячись на всі труднощі, мають вже 102 учні з СРСР.

Українські курси заочної освіти повинні поставити собі завданням стати не тільки емігрантським осередком позашкільної освіти, але стати згодом постійною школою з методом позашкільної освіти для всіх українських земель, цеб-то і для Великої України, і для Польської України, і для Румунської України, і для американських українців, і для Зеленого Клину і т. д.

Досвід «Русских курсовъ», показує, що школа з позашкільною освітою дійсно може стати таким осередком, і може об'єднати коло самостійного і діяльного вчення всіх, хто прагне освіти, але долею поставлені в такі умови, що не дають учитися, в звичайних школах.

Досвід показує, що коло таких осередків об'єднуються всі діяльні, всі сильні, всі прагнучі, шукаючі, всі кращі елементи народу, здатні до найвищої активності.

В позашкільній освіті повинно бути три напрямки діяльності:

1. Напрямок прикладного знання. Повинен мати завдання позашкільним шляхом дати навчання тим, хто хоче стати фаховим робітником або удосконалити свої фахові знання. Так, напр., для робітника на шахтах курс повинен дати відповідні знання прийомів і методів шахтарської роботи, що побільшують продукцію, знання головніші по гігієні шахтаря, головніші знання по геології і т. д.

Для працюючого коло токарного станка на заводі курс повинен дати відомості про головніші типи станків, головні методи роботи, головні методи розрахунків і установок і т. д.

Для працюючого в сільському господарстві основи практичної агрономії і т. д.

Взагалі цей напрямок навчання мусить дати тільки знання практичні, короткі і чинні, які б помогли придбати фах, помогли б удосконалити фах і тим поліпшити умови існування.

Досвід Америки показує, що 32 проц. робітників по металу користувалися курсами заочної освіти, 65 проц. фермерів, 21 проц. monterів, а числені подяки свідчать про ту практичну користь, яку ці учні мали од позашкільної освіти.

2. Другий напрямок — середшкільний.

Він повинен дати можливості тим, хто хоче здобути або закінчити середню освіту, пройти всі середнешкільні курси,

Курси заочної освіти окрім того повинні давати всякі вказівки і допомогу, що до здання такими учнями іспитів при матуральних комісіях, допомагати в здобутті віз на час іспитів, ввійти в згоду з відповідними матуральними комісіями, чи давати ініціативу до заснування їх в тих державах, де учні перебувають в великому числі і т. д.

3. Третій напрямок — загальноосвітній.

Цей напрямок мусить допомагати одержувати систематичні знання в тій чи другій галузі тим, хто прагне знання для самоосвіти, а не для утилітарних завдань. Він мусить бути організований в формі бувшої Московської комісії для систематичного читання, цеб-то по кожній галузі повинна бути вироблена певна програма навчання і підібраний певний комплект книжок, але кожний курс повинен бути також розподілений на окремі лекції, вивчення яких повинно провадитись під керівництвом інструктора, з полекційними заочними іспитами після вивчення кожної лекції.

Як конкретно перевести в життя курси позашкільної освіти? Для цього необхідно організувати товариство прихильників позашкільної освіти, яке б взяло на себе організацію курсів, і здобути для цього на перші організаційні роки відповідні кошти. Ініціативу організації Товариства повинні взяти на себе або наукові та громадські українські установи, або окремі діячі, що перебувають на еміграції. Цю ініціативу могла б взяти на себе чи одна з пражських установ чи одна з редакцій наших, але для того, щоб справа пішла жвавіше самі широкі кола еміграції повинні взяти участь в роботі, організуватися для цього і збудити в собі громадську ініціативу.

Проф. В. Коваль.

З МІЖНАРОДНЬОГО ЖИТТЯ.

(Система договорів. — Ліга Націй. — Політика рівноваги.)

За останній час європейські держави вступили в стадію пересправ та договорів міжнародного характеру. Ознака добра і важлива, бо нічим іншим не можна пояснити той факт, як тільки інтенсивним змаганням до певної політичної рівноваги та неодхильним бажанням тієї чи іншої стабілізації відносин взаємних, що давали б можливість жити, не побоючись, коли не далекого майбутнього, то принаймні хоч завтрашнього дня.

До війни у Європі, а за нею й у цілому світі, міжнародне життя було регульоване дуже складною системою політичних союзів, економічних та інших договорів, що охоплювали іноді ціле людство, іноді ті чи інші державні групи, іноді просто дві-три окремі держави. Систему цю не можна було назвати довершеною, але добре чи зле, вона у міжнародному житті грала ту саму роль, що в житті окремої людини грає система нервів, звязуючи в одну цілість держави й народи цілої земної кулі.

Велика війна порвала цю систему, здеформувала самі основи її. Просто відновити все те, що було, неможливо. Неможливо, хоч би вже тому, що змінився склад суб'єктів міжнародного права; вийшли в тираж такі державні чинники, як Росія, Австро-Угорщина та інші, в анабозі лежить політична сила Германії, не виявлений остаточно стан річей на Цілому Сході Європи, з'явилися на світ нові рушії державні, національні то що; змінилася нарешті економічна вага окремих держав та народів, почасти — цілих суходолів. Міжнародне життя потребує не відновлення старої системи, а повного її перебудування. І воно зараз же розпочато було, як замовкли гармати на численних європейських фронтах. У секретаріаті Ліги Націй за 1920-1926 рр. зареєстровано 1169 договорів, з них 305 припадає на один останній рік.

Цілком легко переходить цей процес у тих площинах міжнародного життя, де найменше почувається вплив політичних взаємовідносин. Майже автоматично відновлено універсальні згоди поштові, телеграфні, телефонні, почасти — залізничного транспорту. Тут стояло властиво лише питання техніки: як застосувати старі норми до нових обставин. Але і цій площині авіація, наприклад, ще й досі неунормована, і пілоти не так уже рідко замість того чи іншого призначеного місця попадають до в'язниці сусідньої держави; а скажемо, здобування віз не вийшло ще й зараз із стадії спорту не тільки для самих східно-європейських емігрантів. На перешкоді стоїть неважита ще різниша психології переможених та переможців, така характерна ще й для сьогоднішнього дня.

Більш-менш так само стоїть справа і в площині об'єднань і угод інтелектуального та ідеологічного порядку. Першою відновила свій

універсалізм католицька церква, але і цій випробованій на інтернаціоналізмі організації потрібно було на цю працю багато часу, і її євхаристичний конгрес прибрав справедливий міжнародний характер лише на вільному, не засміченому всенню психологією терені Сполучених Штатів Північної Америки в біжучому рсці. Протестантська церква відстала далеко що до цього від католицької, а православна ніяк не може налагодити такго необхідного для неї, хоч би й невеликого міжцерковного собору. Міжхристиянські з'їзди почали налагоджуватись, але що до конгресу всіх релігій світу, то не видко ще й того дня, коли він знову зможе відбутися.

З труднощами й перепонами, але повертає помалу на старі псциції, і світський універсалізм — мистецький, науковий та ідеологічний. Книжка знову стала приступна інтернаціональному читачеві, так само театр, кіно, радіовий розголос то що; кількість перекладів з чужих мов, мабуть, навіть побільшилась. Наукові з'їзди, угоди та об'єднання стали нормальним явищем, хоч наукова атмосфера ще й зараз не прибрала колишньої прозорості чистоти та об'єктивності, що була характерна для людей знання та науковго дссліду. Люде науки також люде: вони стали бідні, як церковні миші, і багато їх синів не повернулося до дому з бсйвих окопів. Тому не мсжна зараз і приблизно вказати, наприклад, коли збереться знову світсвий конгрес рас і народів, що був би таким потрібним і корисним у наш час невіршених расових та національних потреб.

З тяжкими труднощами бореться той універсалізм ідеологічного порядку, що має в собі ознаки громадського, політичного та соціального характеру. Легше обходять ці перепони ідеології так званого буржуазного напрямку, і ми були уже цього року свідками відновлених у широкому масштабі конгресів парламентаріїв, Ліги миру то що. Але робітничі кола ще й досі не налагодили свсеї колишньої єдності: замісць одного професіонального союзу маємо два, а ссціалістичних інтернаціоналів — навіть три. Натомісць, наявно наростає універсалізм нового порядку — селянсько-аграрний. Заініційований у маленькій слов'янській державі, він набирає сили в середній Європі, перекидаючись повільно і до західних країн. Це один мабуть із найбільше цікавих і важливих фактів нового після-всенного періоду європейського, а може й світового життя, і українцям оссбливо треба не спускати його з ока.

Найбільш інтенсивності і сили набрали міжнародні договори й угоди економічного характеру. Економічне життя не жде; працювати, їсти та вдягатись треба завжди, а торгувати та обмінюватись можна і не виживши отруйної воєнної психології. І зараз, після того, як в серпні цього року підписано франко-німецького економічного договору та як буде скінчено розпочаті давно польсько-німецькі пересправи, здається, не буде вже ні одної європейської країни, що не була б звязана економічною угодою з своїми близькими й далекими сусідами. Навіть СССР має за собсю кілька економічних договорів, хоч ця несподіваного фасону держава, крім пропагандійних брошюр та живих агітаторів, мало що має для експорту. Сітка цих договорів не така

міцна та тривка, як було колись; багато з них мають тимчасовий, переходовий характер, але основу закладено, і поліпшення — це питання недалекої майбутності.

Зовсім інший аспект мають справи в політичній площині. Тут старе не відновлене, а нового не збудовано. Не знайдено і досі принципу, чи навіть якогось емпіричного базису для сталої політичної рівноваги ні в Європі, ні в цілому світі. Тут усе в рухові, усе в пошукуванні.

Довсенна політична рівновага утримувалася усталеною системою великих та малих держав. Шість великих європейських держав, згідно неписаному закону, склали з себе всерідний найвищий ареопаг для цілого комплексу політичних справ Європи; це були: Англія, Франція, Германія, Росія, Австро-Угорщина та Італія. Політичні справи світового порядку підлягали тому жареопагові, але трохи іншому до свого складу: з названих держав фактично відпадали Австро-Угорщина та Італія, а на їх місце ставали позаєвропейські держави — Сполучені Штати Північної Америки та Японія. Малі держави були супутниками, сателітами чи просто нейтральними, і їм дозволялось користатися вигодами суверенітету, — навіть провадити війни, оскільки це, звичайно, не перетинало політичних шляхів великих держав. Час більше менше означив тсчно межі впливу кожної великої і малої держави, їх політичну силу, дякуючи чому усталилась так звана система політичної рівноваги. Рівновага ця нагадувала трохи глек, повний вщерть водою, що мала тенденцію що-хвилі перелитись за вінця, але все ж таки вона трималась кілька десятиліть, спричинившись до буйного розцвіту матеріальної культури в Європі і на цілому світі.

За час великої війни глека розбито, воду вилято. Потрібний став новий псуд та нова в ньому вода. З цією метою утворено цілком нову інституцію, що дістала блискучу назву Ліги Націй та яка мала служити знаряддям для збудування нової політичної рівноваги. По думці ініціаторів Ліги Націй нова система рівноваги мала покоїтись не на силі зброї та маси, а на силі права та інтересів, упорядкованих рівністю кожної держави перед правом. До складу Ліги Націй мали б увійти всі держави земної кулі, з рівним голосом та рівними правами, утворюючи свого роду світовий супра-парламент, що своїм авторитетом заложував би в мирний спосіб усі міжнародні непорозуміння й конфлікти, вбиваючи тим в самому зародку й саму можливість війни в майбутньому.

Ідея благородна й давня для європейського людства. На розмежжю середніх та нових часів про неї мріяли вже французькі легісти та гуситський король Юрій Подебрадський; про неї думали, складаючи славетню Вестфальську згоду; ріяла вона навіть і над Віденським конгресом у 1815 році, натхнувши баронессі Крюлнер ідеальну схему Святої Згоди, що мала перетворити європейських монархів у євангельських пастухів, а народи — у слухняну череду їх. Але те, що не вдалося сто літ назад монархам, не псщастило поки що зробити і парламентаріям, хоч в основу всеї праці вони поклали далеко відповідніші принципи. Шостилітнє існування Ліги Націй маркує перманентними кризами, й кінця тим кризам не видно.

Ще причиною цих хиб? чи це конструктивна недуга, що од неї нема ліків, чи це, так би мовити, дитячі хвороби молодої організації? Здається, можна бути оптимістом що до цього. Сама ідея Ліги Націй стукається в двері та вікна міжнародного життя, але яка б не була ідея визнана, необхідна й неминуча, процес її втілення, заведення до реальних чинників життя, завжди переходить з тяжкими переboями, іноді, навіть, з тимчасовим замиранням, дуже подібним до звичайної смерті. Цей процес зараз і переживає Ліга Націй; конструктивні хиби, покладені в основу її організації збільшують муки народження її авторитету, а лікарі, що покликані помагати їй, чи то не певні свого знання, чи не мають великої охоти його прикладати. Але часнайбільший лікар на світі у таких випадках: він виправить усі хиби, спрямує всі лінії, і що до майбутнього — далекого чи близького, хто знає? — Ліги Націй, мабуть не треба мати ніяких сумнівів.

А виправляти єсть що. По-перше, нова інституція має назву Ліги Націй, в той час як в дійсності вона єсть тільки ліга держав. Де-хто з її основоположників, як Вільсон, Клемансо чи Лойд-Джорж, мабуть, просто не знали, що націю і державу утотожнити не можна, що таким чином уже в самій назві нової інституції закладено *conradictio in adjecto*; інші, які про це знали, мовчали, чи тому, що не надавали значіння цьому протиріччю, чи тому, що гадали використати його в інтересах своїх держав і націй. З цієї причини сталося так, що великий принцип, виголошений ще французькою революцією і наче б то покладений правною основою Ліги Націй заведено до сліпої вулички, звідки нема виходу. Наприклад, з засвоєнного зараз Лігою Націй погляду, 40-мільйонна українська нація має право на віки зоставатися лояльною меншістю тих держав, що розмаштували її територію. Так само, гипотетично, можливий і такий випадок. Коли б у великій Війні перемогла Германія та інкорпоровала до складу своєї держави цілу Францію, то після того, як не вдалися б неминучі французькі повстання, французька нація мала б ставитися лояльно до германської імперії, бо численно вона б була в ній тільки національною меншістю. Безперечно, що це приклад абсурдного порядку, але він фігурує вже в науковій літературі, вказуючи на те, що не все гаразд в поглядах Ліги Націй.

Так само не все гаразд і з питанням про те, які власне держави мають право бути членами Ліги Націй. З рішень Ліги Націй та її настрoїв можна вивести такі умови цього права: 1) держава мусить реально існувати, маючи владу над певною територією; 2) вона мусить виконувати договори, нею підписані; і 3) мусить визнавати рішення, що з ними вона погодилася. Практика східно-європейських державних новотворів вказує ще на четверту умову: кандидатка мусить бути у такому становищу, щоб її державній незалежності, принаймні, в ближчому часі ніщо не загрожувало, і щоб Ліга Націй не наразилась негайно на необхідність дати їй з свого боку моральну чи якусь іншу допомогу. Цим умовам може відповідати перший ліпший африканський князьок, що за обідом смакує щоденно біфштекси з певних частин тіла своїх підданих. Звичайно, такої монархії не було би прийнято до Ліги Націй.

Але з її кол не раз було чути голоси про бажанність вступу до Ліги Націй СССР; і коли ленінська держава не стала до сьогодні членом цієї інституції, то, здається, тільки тому, що сама того не хотіла. А в тім зараз уже цілому світу відомо, що по своїх моральних принципах СССР напевне трохи гірший за наведеного вище африканського князька, що його держава стала вже анахронізмом і для Африки.

Потрібно ще багато змін і модифікацій і в структурі Ліги Націй, і в складі членів її. Лігу Націй збудовано як потенційальний світовий федеративний парламент. Але цей парламент — 1) не світовий, бо не всі держави приймають в ньому участь; 2) не федеративний, бо члени його не мають у ньому рівних прав; 3) він не має своєї виконавчої влади, а та влада, що у нього єсть, незалежна від нього, бо має свої власні джерела сили; 4) рішення його не мають санкцій, і тому авторитет його дуже прекарний. Єсть ще досить і інших хиб, але про те детальніше при нагоді.

Коли б перший принцип, а саме — універсалізм, було виконано, то всі інші можна б було залагодити чи то шляхом рішучої реформи, чи дорогою повільної еволюції. На жаль, цього не сталося. Сполучені Штати Північної Америки зразу ухилились од участі в Лізі Націй; латинські ж американські республіки спочатку було захопились цією ідеєю, але скоро остигли. Бразилія вже подала заяву про вихід із членів; невиключений вихід і де-яких інших її товаришок. Американським державам Ліга Націй здається інституцією занадто європейською, і увага їх знову повертається до давно вже існуючої панамериканської унії, заснованої на закладі доктрини Монрое. Аналогічне явище можна спостерігати і в Азії, а навіть почасти і в самій Європі. Мусульманські держави закладають у святому місці (Мекка) панісламську унію; у Токіо збирається конгрес інших азійських народів з метою заснування паназійської унії, спрямованої проти європеїзму; нарешті, в Москві уважно плекають мрію про заснування євразійської унії з Германією, СССР, Китаю, Авганістану, Персії то що.

Чисто європейські великі й менші держави теж не однаково ставляться до Ліги Націй. Одним хотілось би зробити з неї справедливу світову організацію; другим — щоб вона зосталася чисто місцевою, європейською, третім здається, що Ліга Націй союз переможців, спрямований на утиск переможених. Англійське відношення йде по лінії, означеній українським прислів'ям: «і жалко в кинути, і тяжко нести». Не то на гравях держав, не то на правах просто націй Британська імперія завела на всякий випадок, до складу Ліги Націй усі свої домінії. Але свої після-воєнні справи упорядковує через Лігу Націй тільки тоді, коли це їй здається потрібним. Італія цілком не дбає про інтереси Ліги Націй; Іспанія загрожує виходом з неї; на той самий шлях наче б то стає й Польща. Германія для свого вступу до Ліги Націй поставила умови, непередбачені статутом, і цей саме факт і викликає зазначені вище загрози та чергову кризу, що в той чи інший спосіб мусить бути залагоджена на осінній сесії Ліги. Єдино, здається, Франція та так звана Мала Антанта (Чехословаччина, Румунія та Югославія) щиро бажають Лізі Націй розвитку й сили та й то, мабуть, тому, що ця інституція

органічно зв'язана з Версальським на іншими договорами, такими важливими для майбутності цих держав.

Тому, головне завдання Ліги Націй — утворення коли не світової, то принаймні європейської політичної рівноваги — залишилося невиконаним нею. Ліга Націй не припинила своєї праці над цією проблемою, але підготовча робота в цьому напрямі пішла по — за її межами. Європейські держави, — іноді кожна зокрема, іноді цілими групами, дбають про встановлення меж свого впливу, своєї відносної сили, нарешті, про можливу охорону свого існування. Для цього вживається найчастіше система договорів про так зване non aggression, про сприятливий нейтралітет чи оборонний союз на випадок нападу третьої держави, про недоторкальність status quo сучасних державних меж, про арбітраж на випадок суперечок та непорозумінь то що.

Першим таким угрупованням була згадана вище Мала Антанта, що за кілька років свого існування, як здається, зміцніла, ставши певним чинником не тільки середньо-європейського життя. З того ж часу датується і угода між Польщею та Румунією. Ще раніше на аналогічних умовах погодилися між собою скандинавські держави, але вони мало зацікавлені в подробицях міжнародного життя по за їх межами, бо їх існуванню сьогодні ніщо не загрожує. Закладають зараз таке саме об'єднання і на Балканах; про те саме увесь час пересправають прибалтійські лімітрофні держави, побюючись свого східного сусіда, що хотів би їх втягнути до своєї політичної орбіти. Таку саму «антанту» склали між собою і еміграційні уряди — де-яких окупованих більшовиками східно-європейських державних новотворів, що повстали на руїнах колишньої Росії.

Те саме, звичайно, *mutatis mutandis*, роблять і великі держави. Франція має аналогічні договори з Чехословаччиною, Польщею та Румунією і закінчує пересправи з Югославією. Італія погоджується з Іспанією, пересправляє з цією метою з Югославією, і поклавши основи такої ж угоди з Румунією, наче б не від того, щоб порозумітися у той самий спосіб з Австрією, Угорщиною то що. Германія, в свою чергу, на сході — договориється з СРСР, а на заході — підписує відомий Локарнський пакт, що ним вона вдруге, — на цей раз добровільно, — погоджується на Версальський договір, але тільки в тій його частині, що торкається західних її сусідів. Одна тільки Англія не захопилась континентальною політикою союзів і повернулася до свого традиційного *splendid isolation*, що давало їй такі великі вигоди в минулому, дає їй тепер; ця держава вміє усталити потрібні їй впливи і без союзів.

Система цих договорів, покривши собою цілу Європу, зареєстрована, розглянута та впорядкована Лігою Націй, може стати підкладом для вирішення проблеми замирення європейського суходолу, для встановлення більше менше сталої політичної рівноваги. Але для того ще не настав час, бо не достигли ще для цього певні передумови.

Європа може бути замиреною тільки по частинах, починаючи від заходу. На крайньому заході, грубо кажучи по Рейн, все вже більше менше підготовано для цього, і Локарнський пакт увійшовши в силу, може там поставити точку на цій справі. Гірше стоїть справа в середній

Європі та на Балканах—тут треба ще чекати нових угод та договорів, а це буде можливо тільки тоді, коли у одних держав перейде настрій мегаломанії, продиктований перемогою, а у других впаде депресія, спричинена поразкою. Тут допоможе час, і він, здається, уже наближається.

Цілком зле стоїть справа на сході Європи. Опанований більшовиками, європейський схід став пострахом для цілого світу, вогнищем анархії та щоденною загрозою збройного конфлікту. Спроба шляхом визнання *de jure* та *de facto* — нейтралізувати шкідливе значіння ССРСР не дала ніяких добрих наслідків, а диверсія Германії, — за допомогою Рапальського та інших договорів, — завести цей «союз» до системи європейської рівноваги викликала настрій тяжкого неспокою, що не зник ще й досі у великих та малих держав.

ССРСР ні в яку політичну європейську формулу не вміщається і вміщений бути не може. Ця теза, така відома нам, тільки тепер, — як це можна констатувати по багатьох фактах останнього часу, — набирає сили серед європейських політиків. Старий шаблон європейської дипломатії про необхідність якоїсь політичної єдності на сході Європи уже впавав ударами реальних фактів і подій за останні десять літ і повстати з мертвих не може. Щоб переконатись у тому, досить ознайомитись хоч би тільки з інформаціями та статтями російських емігрантських та більшовицьких газет за останні місяці, а канцелярії європейських закордонних міністерств уважно слідкують за ними. Твориться нова формула про необхідність замість мітичної єдності реальної політичної рівноваги на сході Європи, забезпеченої рядом самостійних держав, зближених у системі регіональних союзів, продиктованих їх взаємними інтересами. Одна з таких систем — балтійська замальовується на гівночі колишньої Росії, друга — чорноморсько-кавказька диктується на півдні усім комплексом після-воєнних подій на сході Європи. Формула ця своєю силою не знищить ССРСР, — більшовиків знищать згвалтовані ними народи, — але вона допоможе швидко й доцільно упорядкувати там політичні взаємовідносини у такий спосіб, щоб це було корисно не тільки для сходу, а й для цілої Європи. У цьому упорядкуванню Україні доведеться грати одну з самих відповідальних ролей, і політичним діячам її, на еміграції і під більшовиками суцям, треба добре підготуватися до цієї ролі.

Observer.*)

ВСЕСОКІЛЬСЬКИЙ ЗДВИГ В ПРАЗІ.

(Вражіння учасника.)

«Шумить, гремить, кінець Київ», — так починає Гоголь опис гучного весілля в хаті славного осавула Горобця. Так же можна було

*) Масмо на увазі подавати на далі звістки з міжнароднього життя. Статя Observer'a вводить читальника в сучасне політичне становище в його основних рисах.

б почати і опис великого сокільського свята з тою тільки ріжницею, що не кінець лише, а вся Прага шуміла й грімала, переливалася штучними огнями на вежах та будинках і чудовими барвами народніх убранных.

Ріжно одягнений і ріжномовний натовп линув вулицями та майданами, сунув по старосвітських мостах, заповнював реставрації та кавярні, а найбільш ті славносвітні влтавські острови — Стрілецький та Слов'янський, що не раз вже бачили на своїх, порослих вербами берегах не лише святочний натовп слов'янських гостей, а й перших лицарів та провідників великих ідей відродження поневолених слов'янських народів.

Нартовп цей заповнює по береги острови і веде свою політику, яка не питається, хто, коли і ким був визнаний в Версалі й Локарно, за ким стоїть міліїонове військо, а хто не має иншої зброї, як згагаволі, і тому часто-густо йде в розріз з хитрими комбінаціями патентованих сокільських політиків. І дійсно, яке діло тій гарненькій чесьці, що так завзято щечече з бездомним українцем в той час, коли товаришка її уділює не меншої уваги великодержавному югославсі. Якз їй діло до того, кого вітати, а кого ігнорувати велить висока політика. Вона завзято приймає на віру і сокільські, і слов'янські ідеї, котрі там на горі, вже давно стали клаптиками паперу, і готова разом кричати: «На здар, живію, і слава!»

І не тільки жінки, серце котрих просто не може витримати вигляду войзвничого сокільського однострою, а і вся «злата Прага» в ці дні дійсно почула себе центром слов'янського світу та господарем, що гостить братів слов'ян з усіх кінців слов'янської землі. Чеський народ одним розмахом змішав всі хитро сплетені комбінації офіційних організаторів Здвигу, які мали строгий регулямін, кого садити на покуті, кого кінець столу, а кого і притримати при дверях, і прийняв всіх рівно в свої братні обійми.

Всякий чужинець, хто б він не був, з'являвся об'єктом уваги і турботи всякого пражака. Йому показували дорогу, заводили в крамниці, за нього торгувалися і часто цілком незнайомі йшли чи їхали з чужинцями цілі вулиці, щоб щось показати чи кудись допровадити.

Прага причепурилась, підтяглась, помолодшала, наче не було ні війн, ні революцій, і мимохить в ці урочисті дні згадувалися давно минулі, щасливі дні VI-го Всеслов'янського Здвигу.

Але слов'янських гостей-чужинців не було багато. Серед маси югославів, так схожих убранням з чехами, зовсім губилася навіть значніша група росіян, а що було й говорити про пару десятків українців. За те і щирість, з якою зустрічали, була здається відворотно пропорційна кількості. І дійсно югославів було за багато навіть на Прагу (10.000); росіяне за час перебування в Чехії втратили значнішу частину свого попереднього авторитету, і через це, а може і через инші причини українці були здебільшого центром уваги.

На вулицях часто спиняли, привітно розпитували, хто, звідки, чи не можуть кудись повести, щось показати, похвалитися «матічкою-Прагою». А варт було десь на вулиці чи в пивниці зашуміти українській

пісні, як всі зривалися з місць обступали співаків і просили ще і ще. У славнозвісного Флека, батька празьких пиварень, тільки під старосвітським склепінням розляглося «Ми гайдамаки, ми всі однакі», як публіка наставила співакам повний стіл кухлів пива, що на тутешні відносини виказує високий ступінь захоплення.

Не меншим признанням тішився і український танець, з яким виступала група українців на сокольському ярмарку. Вони виступали поруч з «руско-малоросійським» балетом Реміславського, фаховцями свого діла, але краса справжнього українського танцю все перемогала. Варт було лише нашим козакам то чорновусим, то рудим, то сивим в розкішних, гарячої барви жупанах і з довжелезними шаблями, з'явитися на сцені, як зачиналися овації і безконечні виклики. Публіка просто не давала залишити сцену. Перед українцями, навіть мальовничі народні, сцени, виконані двома сотками італійців, мали порівнюючи незначний успіх.

Гремить музика на ярмарку. Спів несеться по вулиці і на площах, із кожного театру вилітають звуки святочних вистав, а в цей же час, під блиск розкішної ілюмінації тисячні натовпи збираються над темною Влтавою на набережній, тисячі з'являються на човнах, пароплавах, заповнюють мости і всі задивляються на Стрілецький острів, де має відбутися цях Здвигу — «Братство Слов'ян».

Високий поміст, зроблений на самій річці з стилізованню декорацією, залитий світлом. На ньому символічні групи з алегоричною Славією по середині, з оточенням з старослов'янських народів. Біліють слов'янські сорочки, блищать кольчуги та шоломи, чорні та білі чуби звисають на очі. Бряжчать мечі і ратища в могутніх руках артистів-соколів. Співають жерці. Поганські хори голосять славу Даждь-богу та Перуну. Річка то сяє, то чорніє під світлом прожекторів, і голоса жерців — найкращих чеських артистів лунають ген — ген далеко аж до середини міста.

Аж ось з верху річки суне низка величезних човнів, що везуть різні народи на поклін Славії. Делегації одна за одною виходять з своїх, оздоблених національними ознаками і багато прикрашених, човнів і заповнюють поміст. При появі кожного човна розлягається нестримана хвиля привітних криків як з острова, так і з берега. Ось човен з величезним вітрилом, на якому намальований старо-руський витязь на коні. Виходить делегація: на чолі денікинський офіцер і бояриня, а ззаду всіх самітня «малоросіянка». Овації не були занадто сильні. Польський човен (ролю поляків виконували цього разу чехи) був зострінутий зовсім ріденькими вигуками, і серед публіки, як шелест вітру, пробігло ім'я Гусове. Народові немає діла до високої політики і він не прощає зневаження своїх героїв.

Хоча українці більше морський народ ніж поляки чи москалі, але за браком коштів на оздобу човна мусіли виступати на сухопутті і з'явилися просто з берега.

Ця єдина вистава «Влтавської сцени» була скоріше генеральною пробою, але сама сцена на жаль так і не відбулася, бо Влтава, може те ж згадавши старовину, коли вона була вільна від кам'яних кайданів, тої ж ночі вийшла з берегів і унеможливила дальші вистави.

Але покинемо місто і перенесемося на зелену гору Петшин, що панує над Прагою, перевисчуючи своїм зеленим верхом Градчани. За цією горою збудовано великий сокільський стадіон, один з найбільших в Європі. І в здвигіві дні, лише години на празьких вежах відібують полудень, як всі вулиці, стежки, дороги, що ведуть до стадіону, заповнюються низками трамваїв, авт, возів і натовпами піших. Близько самого стадіону вже немає нічого, крім зливої маси людей, що безконечною хмарою плывуть на гору. Численні брами, прикрашені класичними фігурами і соколами, впускають цей півторастатисячний натовп, який розміщується у величезному атфитеатрі, де на стільцях, ступенях, а де і просто стоячи. Один бік займають ложі гостей з президентською по середині, а протилежна сторона аж жевріє від гарібальдійських сорочок — це сокільська трибуна. Людське море глухо гуде як перед бурею і лише дзвінки вигуки «черстве пиво», «горкі парки», порушують ілюзію. Гул переходить в рев. Всі голови обертаються, — це приїхав президент.

Звуки величезного оркестра м'яко долітають через півкілометрову арену і під бадьорий марш відкривається чотирі «Брами Борців» і чотирі біло-червоних річки ллються на арену. Це соколи в червоних хусточках. Їх 15.000. Живі ріки переливають через арену, поділяються на вісім річок, затім — на шістнадцять річечок, затім — на струмочки, все на ході, все симетрично і рівномірно, і затім застигають безконечною кількістю рядів, обертаючи арену в поле червоного маку. Оркестр починає грати вправи, і поле раптом набуває живе обличчя. Товкривається веселим лісом незчислимих білих рук, то чорніє як хмара від піруєтів ніг в чорних панчошках, то мінить ся червоним, білим, чорним при швидких оборотах струнких зручних постатей, як колосальний калейдоскоп в жагучих проміннях ясного сонця.

Але раптом все стемніло. Це вже не вилив чорних панчошок, а темні дощові хмари закрили сонце. Наче в відповідь трибуни моментально почорніли від розп'ятих парасолів, які вкривають публіку так щільно, що багатьом немає місця і вони як гриби стирчать над счорнілими трибунами. Лише сокільська трибуна по давньому пишається червоними сорочками, і соколи лише ховають шапки в кишені, підставляючи голову освіжаючим струмкам прудкого дощу.

Арена перевертається в болото. В де-яких місцях вода заливається в капці, а від скоків рясно кропить ближчих сусідок. Мокрі спідниці лопотять як вітрила в хуртовину, а вправи йдуть як і йшли, без замішки чи найменшої перерви. Оце дійсно: здобути або вдома не бути.

Оваціям немає кінця, і вже знову сонце провожає мокрих героїнь з арени. За хвилюк вже знов під жгучими промінням арена заповнюється ніжною блакиттю. Це підрутки, дівчата до 18 літ, в блакитних суконьках і віночках. Наче величезне поле льону хвилюється під легким літнім вітром.

Доростенці (хлопці) в одних лише коротких штанцях аж сяють засмаленими, молодими стрункими тілами. Це краса і надія республіки; і треба признати, що їй є на що сперти свої надії. Хлопці поросли як молоді дубки і вправляють як 'огонь.

Образ змінюється образом. По масових вправах сумненько виглядають вправи гостей. Не блискуче виглядає на велитеській арені сотка-дві тіловправців, і хіба око фаховця розбере, чого вони варт.

Серед глядачів рух — наближається коронне число програму і основа всієї сокільської системи — вправи вільноруч чоловіків.

Знову чотири ріки, на цей раз вже червоно-білих, ллються на арену. Ріжні народи одзначаються лише смужками на шапках; але не можна замітити наших п'ятьдесят українців там, де й тисяча югославів цілком згубилася в людськiм морі. Під нескінченні оплески сокільське військо пророблює різні еволюції і нарешті застигає довгими відділами по чотири в ряд. Всі очі звернено на командантський мосток, де начальник Сокільського Союзу дає гасло маленьким прапорцем. Музика зачинає грати, і раптом праві руки витягаються до головної трибуни величним рухом римських вояків і громове: «Власті здар!» (Хай живе Батьківщина!) вилітає з 15 тисяч грудей. Всі вправляють як один, але це вже не жіночі вправи, пластичні та жартовливі; тут і в пластиці та красі положень почувается могутня сила, перед котрою згідно сокільському гаслу «гнється світ». Шарахкотіння піску під ногами при випадках та швидких оборотах нагадує морську хвилю, а розмах рук викликає гудіння справжнього вітру. Дивлячися мимохіть схиляєш голову перед ідеєю, що керує цими тисячами молодих, сильних, свободних істот, так як людина керує своїм тілом.

По першій фігурі розступ, і арена в півсекунди вкривається бездоганно рівними рядами людських шахів. •

Фігура слідує за фігурою. Їх п'ять, і кожна повторюється по чотири рази, а публіці—все мало. Овації не вгавають, і коли нарешті стрункі шереги починають зникати за «Брами Борців», мій сусід, сивий сокіл, що здається од захоплення вже не чує своїх долоней, сумно каже: «Невже ж знов шість літ чекати, щоб побачити таку красу!»

Інша оркестра і інша музика. Зачинається символічний образ «Kde domov tu!» (чеськословацький гімн), де беруть участь тисячі артистів-соколів.

Арена уявляє розкішний, але дикий край. Сотні, тисячі дівчаток в зелених і кольорових сукнях — трава та квіти. Серед них сотки метеликів-дівчаток перелітають від групи до групи. По середині вівар, а на ньому група — сонце. Приходить перше слов'янське плем'я на чолі з праотцем Чехом. Могутній патріарх проводить першу борсзну плугом, і поля засіваються. Жовті лани збіжжя чергуються з блакитними — льону. Женці, молотники й ковалі провадять свої праці, складаючи стуком цпів та дзвоном молотів частину оркестри. Раптом музика вривається, і в оркестрі — грізна персторога. Наближаються вороги. Тисячі чорних вибігають з одного боку і тисячі червоних з другого. Це не люде і не чорні, а зла сила, що оточила мужній народ. Зачинається бій, але бій не о перемогу, а на смерть. Б'ються серпами, ціпами, молотами. Брязкіт заглушує музика, а публіка в затягнених кулаками здається ладна кинутися на арену, щоб боронити своїх од злої сили, що намагається знищити все, таке знайоме і таке рідне. Але нападени тримаються як мур. Крок за кроком відганяють ворогів, і от безсилі

червоно-чорні хвилі линуть назад, полишаючи поле, з'оране блескучими мечами та списами. Свято перемоги і величне «Kde domov tu!» трьохтисячного хору опановує оркестрою, перемагає всі ворожі звуки і несеться через гору Петшин ген-ген по-над Прагою. Кажуть, що було чути аж в центрі міста.

Кінець. Шкода, — написана на обличчі в кожного, хто покидає стадіон. В цей останній день вже не цікавляться ярмарком при стадіоні і не слухають голосних вигуків нечисленних продавців пива, листівок, пам'яток, парок і т. и. Кожен ще живе тим, що бачив, і уносить в душі відгуки того пориву, що рівняє всіх слов'ян без різниці народів і що є незнаний західньому європейцеві.

Вечеріє. В долині видко Прагу, уквітчану розкішною ілюмінацією. Строгі лінії веж Карлового мосту і старої Радниці, визначені вогнебимирисами, влучно контрастують з м'якими обрисами Народного Дивадла, а там — в центрі, над Вацлавським велично сяє громада Національного Музею.. Вулиці, мости, майдани все заповнені веселим людом. Чого ж сумувати, коли Здвиг ще не кінчився. Ще ж ціла ніч перед нами, і треба її прогуляти з цілим слов'янським світом так, щоб пам'ятати до слідуючого принаймні Здвигу.

Мих. еремів.

ТРІУМФАЛЬНИЙ ПОХІД БРЕХНІ.

Під такою назвою друкує «Діло» в ч. 191 дуже цікаву статтю. Подасмо її без жадних змін та додатків.

Всесвітнє жидівство всіх напрямків, від найправіших до найлівіших, горячково підготовлюється до процесу Шварцбарта, що мається відбутися в Парижі в жовтні або листопаді ц. р. Поруч відомих жидівських організацій у всіх європейських країнах і в Америці, твориться ще спеціальні пропагандові комітети, яких завданням збирати грошові засоби на кошти процесу, впливати на пресу (оскільки вона не є в жидівських руках), збирати і компіювати матеріали про погроми, викликувати відповідні настрої і т. ин. Недавно виїхав у Харків, оборонець Шварцбарта парижський адвокат Анрі Торрес, щоби й від комуністів видобути якісь потрібні матеріали. Не знати тільки, чи схоче він покористуватися фактами, поданими Бад'яном, членом робітничої опозиції в комуністичній партії, про те, що на Україні робили погроми й відповідальні комуністичні достойники.

Жиди приготовлюються до процесу всею силою пари, щоби в метрополії світа, в Парижі, обкидати грязюкою український народ. На жаль, у нас майже нічого не робиться в тому напрямку, щоби вірно освітлити погроми та представити роллю жидів на Україні перед і в часі революції. А найвищий час хоч приготовити брошуру на цю тему у французькій мові.

Заходи оборони, якіб вони не були, є наскрізь зрозумілі. Зате прийоми, яких вхопилися жидівські пропагандистичні комітети, а головню відома зі своєї поглибленої «етики» жидівська преса, є справді оригінальні.

Чим ближче до процесу, тим більше з'являється власних фабрикатів на тему послідовного погромництва пок. С. Петлюри. А щоби ті фабрикати могли збуджувати довір'я і більше цінилися, то їх вкладається в уста українських «провідників». До класичних фабрикатів з тієї матерії належить розмова, яку представником з варшавського «Моменту» мав В о л о д и м и р Д а н ч е н к о, «провідник українських соціалістів у Підкарпатській Русі». Годиться з тією розмовою і «откровеніями» Дагченка познайомити й наших читачів. Подасмо її за львівською «Хвилею».

«Ми, українські соціалісти — хоч апотеозуємо визвольну боротьбу України, не були ніколи вдоволені тим, що ярказ Петлюра став головою того руху. Жаден з провідників українського соціалізму не міг погодитися з методами Петлюри, яких висловом була повинь жид. погромів у десятках міст і містечок. На жаль, ми не були тоді в спроможності перешкодити тому брутальному режимові насильств, яких синонімом був Петлюра. Я особисто інтервенював нераз у генералів і старшиң Петлюри. Я їх остерігав і звертав увагу на висіди кривавої гри, бо хібаж ясно, що шляхом масової різни не можна здобути волі, яка повинна спиратися на людяності і справедливості. Одначе ані мій голос, ані моїх товаришів не був вислуханий; навпаки, погроми прибрали ще більше дикий характер, а ми, соціалісти, були ще більше спаралізовані у свободі рухів. В Кам'янці Подільському показав мені товариш, що боровся в рядах Петлюри, плакати одержані з Проскурова і Дубови (?) з написом: «Бей Жідов, спасай Україну!» Одержавши такий плакат, скликав я Окружний Комітет Соц. Партії в Кам'янці на сходини, щоби зостановитися над ситуацією. Кермували мною дві інтенції: перш усього я знав, що афиші розділювано за згодою генерального штабу Петлюри, а може навіть самого Петлюри, по друге — я хотів, використати момент, бо тоді в Кам'янці находився Петлюра. Після довгої дискусії зібрання постановило вислати до Петлюри делегацію, щоби вплинути на нього, а вкінці довідатися про його погляд в тій прикрій справі. В склад тієї делегації, зложеної з трьох осіб, входив і я. Петлюра прийняв нас страшно холодно, мабуть думувався, в якій матерії хочемо з ним конферувати. Ми повідомили його про наше становище, говорючи, що боротьба за волю наповнює нас радістю, але що методи боротьби вважаємо шкідливими, а навіть небезпечними для незалежницької ідеї. Петлюра весь час нервово крутився по кімнаті і мимрив: «шкідливі, шкідливі». Але коли приступив до стола і глянув на предложений афіш, впав у страшний гнів і бив п'ястуком в стіл. Ситуація ставала прикрою.

«Чого хочете?» — ревів Петлюра нелюдським голосом.

«Хочемо, щоби Ви видали заборону уладжувати дальші різни. Нашої визвольної боротьби не сміє плямити кров соток тисяч (sic) жертв погромів.

«І що маєте ще сказати? — питав Петлюра, дивлячись на нас ненависними, повними злоби очима.

В часі розмови ввійшов невідомий мені генерал і тихо про щось повідомив Петлюру. Петлюра казав нам вийти до другої кімнати і підждати. Ми ждали близько 4 години. Аж опісля вислав до нас ад'ютанта, який нам заявив, що «його високість» (?) не може сьогодні з нами більше розмовляти.

«А коли?» — запитав я ад'ютанта.

Той вийшов і вернув з відповідю:

«Ніколи!»

Та відповідь зробила на нас дуже прикре вражіння. Для нас стало ясным, що Петлюра несе відповідальність за різни.

— Чи Ви є переконані, що Петлюра знав про всі погроми? — було питання кореспондента «Моменту».

— Чи про всі, — не знаю. Але, що відозви і декрети (sic!), які взивали до погромів, були близькі до нього, було ясным не лише для мене, але для кожної людини, що жила на Україні.

— А чи Петлюра міг занобігти або припинити погроми?

— В першій фазі безумовно так, опісля вже ні, тому, що погроми прибрали масовий характер, а в багатьох місцевостях розвивалися зі стихійною силою, просто спонтанічно, отже були незорганізовані... Хто-небудь з голоти мав кріс, сокиру і... мішок, ішов на погром і грабіж.

В кінці зазначу Данченко, що Петлюра «сплямив, сплюгавив і збещестив ідею вільної України».

Треба признати, що цей фабрикат зроблено незвичайно талановито. Для людини, незнайомленої з українськими відносинами, це просто «майстерштїг». Ярказ ця обставина, не зважаючи на недостачу місця в нашому органі, примусила нас ту розмову, якої ніколи і ніде не було, з одного боку

подати в цілості, а з другого спинитися над де-якими «дрібницями», які якраз вказують на незвичайну зручність жидівського каломніаторства.

Перш усього слід ствердити, що ніякого «провідника українських соціалістів на Підкарпатській Русі», який називався би **В о л о д и м и р Д а н ч е н к о** ніколи не було і нема, Провідниками українських соціалістів на Закарпаті є Я. Остапчук (б. посол до австр. парламенту), д-р Мих. Новаковський (б. посол до галицького сейму) і Ст. Клочурак. Основником тієї партії був між іншими майор Пуза, який давно помер. Отже Вол. Данченко єнаскрізь м і т и ч н о ю особою, а зовсім певно мітичним, провідником українських соціалістів. Фабрикант цієї розмови з варшавського «Моменту» порадив собі в той спосіб, що для своїх низьких цілей запозичився прізвиськом відомого директора театру в Москві (з походження українця) Вол. Немировича-Данченка, щоби сконструувати свій фабрикат.

Той мітичний «провідник» українських соціалістів, тепер на Закарпаті, а перед тим у Кам'янці, в справі погромів звертався відразу до Петлюри, а не до уряду, в якому весь час (за винятком двотижневого урядування кабінету проф. Остапенка) засідали члени соціалістичної партії. Очевидно, цього не знав автор фабрикату. Цікаво теж, чому «погромницькі плякати» на Україні були в р о с і ї с ь к і й мові, а не в українській. Це qui pro quo вийшло з того, що автор фабрикату, варшавський жид, знає тільки російську мову, а не знає української. Бажаючи подати в цій казочці також щось в о р и г і н а л і, написав по російськи: «Бей Жидов, спасай Україну» в перекладі, що то по українськи. Відомий йому був з погрому Проскурів і він його навіть та ще й додав другу місцевість «Дубова» так собі на здогад буряків, думаючи, що на широкому просторі України повинна бути подібна місцевість. Та в Проскурівському районі її нема.

Мітичний Данченко брав участь у делегації до Петлюри з двома іншими членами соц. партії. Для достовірності того факту повинен був їх назвати. Тимчасом фабрикація, яка повинна оперувати не лише «фактами», але й іменами, тут не дописала.

Розмова з Петлюрою представлена дуже талановито, живо, драматично. Можна уявити собі напр. «рев» Петлюри, який був людиною дуже ніжною. Однак й там занадто різко виступає одна щільна. Говориться там, що «в часі розмови увійшов н е в і д о м и й м е н і генерал». Як може бути, щоби такому визначному членові соц. партії, який сам називає себе «провідником», був, невідомий петлюрівський генерал, коли тих генералів було мало і в сі вони були відомі кожному помітнішому українському громадянину, навіть такому, що ніколи в Кам'янці не був. Варто було теж назвати й ад'ютанта. Також титул Петлюри: «Його високість», титул, якого ніхто ніколи не вживав у відношенні до особи і становища Петлюри, вказує на фабрикацію.

Так поводитьься чесна жидівська преса, коли хоче якусь справу роздути, найти «аргументи» для своїх низьких цілей. Нічого не маємо проти оборони Шварцбарда, але не можемо пустити мимо нікчемних, каломніаторських способів «оборони». Завтра, ця мітична розмова при допомозі широко закреного інформаційного апарату обійде всю жидівську пресу на світі, створюючи підстави непорушної дійсності, хоч вона є тільки видумкою найнижчого розряду.

Ми ствердили, що Вол. Данченко є мітичною особою. Але нам можуть доказувати жидівські фабриканти, що це тільки гіпотеза, бож існує один Данченко, який називає себе українцем. Так єсть, в часі революції мутна її хвиля викинула була на беріг життя якогось Данченка, нар. учителя, який навіть хвалився, що командував дніпровською чи чорноморською дивізією. Це темна людина з галерії бандитсько настроєних «повстанчих» отаманів. В останньому часі перебував він на Волині і крутився біля Оскілка. Можливо, що після таємної смерті свого «добродія», він пішов на слуги жидівського штабу у Варшаві і для «оборонних» цілей в процесі Шварцбарда скомпонував разом з «корреспондентом» варш. «Моменту» отсю розмову.

Справді, жидівська зручність, хитрість і правдомовність є безмежні.

НАД ТРУНОЮ СИМОНА ПЕТЛЮРИ.

(Огляд варшавської преси.)

Перші дні після трагічної смерти Головного Отамана були тими днями, коли український емігрант може найпильніше ніж коли небудь приглядався до сторінок чужоземної преси і на її шпальтах шукав не тільки інформацій, що освітлюють цю болісну подію, але може й співчуття в своєму тяжкому горі.

І різне знаходив він там.

Зупинимось на тому, що писала польська преса в Варшаві. «Kurjer Warszawski»: В цьому щоденнику опріч різних телеграфічних повідомлень зустрічаємо: «Відгуки вбивства Отамана Петлюри», «Після вбивства Петлюри» і «Петлюра і маршал Пілсудський».

В першій з них, після відомих нам подробиць вбивства, «Kurjer Warszawski», посилаючись на комунікат української місії в Парижі, додає, що «Петлюра був людиною лагідного характеру, всіми любимий, якого всі уважали за єдиного вождя українського народу».

Рівно ж за «Nouveau Siècle» часопись подає: «Петлюра в тих днях мав виїхати до Варшави, маючи в на меті зустрінутись з Пілсудським».

В статті «Після вбивства Петлюри» часопись подає подробиці вбивства, передруковуючи їх з паризького «Petit Parisien». А в статті «Петлюра і маршал Пілсудський», посилаючись на львівське «Діло», пише: «Симон Петлюра був найбільшим виразником ідеї незалежності державної українського народу, як рівно ж і противником яких би то не було компромісів з Московю, незалежно від її політичного забарвлення»...

«Петлюра впав жертвою тих чинників, яким його особа була не вигідна»...

Рівно ж за «Ділом» інформує «Kurjer Warszawski», що «українська політична еміграція, яка гуртувалася навколо Симона Петлюри з великою радістю прийняла відомість про поворот до влади маршала Пілсудського. Можливо, та еміграція прив'язувала багато надій до повороту Пілсудського до влади, як рівно ж до можливості польсько-англійської інтервенції на сході, яка б мала на меті реституцію Української Народньої Республіки»...

І тому з тих кол, які боялися походу Пілсудського на Київ, вийшов напевне убивця Петлюри»...

Свою замітку, як і «Діло», кінчає «Kurjer Warszawski»: «Симон Петлюра заплатив життям за поворот до влади маршала Пілсудського» — і ці слова підкреслює.

«Rzecz Pospolita», цей щоденник польської правici, теж сказав своє слово в справі вбивства Головного Отамана. Кинув він на його могилу купу каміння, кинув згаряча, а після, зрозумівши свою гарячковість, пішов у відступ.

В статті смерть «Смерть каботина» (від 27.V) не жаліє він таких слів, як «екс-актор», «кторого хвили винесли на вершину, як Отамана мітичної України», «марний актор... який божевільним збігом ще більш божевільних випадків грав під час війни і революції ролю вождя і володаря» і т. д., і т. д., «Rzecz Pospolita» радіє, що забито Симона Петлюру саме в латинським кварталі. Це дає їй нагоду сказати: «В паризькій дільниці студентів, артистичних циганів, вільних жінок, початкуючих акторів, кабареетових зірок, вічних каварняних гостей, світових бродяг... і т. д. впав від скритовбивчої кулі Петлюра».

Що хотіла сказати цим «Rzecz Pospolita»? Принизити Головного Отамана? Зрівняти його з тими «студентами, артистичними циганами» і т. д.? І все це тільки тому, що Головний Отаман жив останніми часами в Латин-

ському кварталі. Звісно з того, що хто живе в тому чи іншому кварталі — це нічого не виходить; але кожен дивиться на все своїми очима, і характерно, що польська газета в тій дільниці, де з'осереджено розум Франції, де віками йде напружена інтелектуальна праця — Латинському кварталі — помічає там самих лише циганів, веселих жінок. Що ж, кожному — своє. Але це не перешкоджає їй потім сказати, що Петлюра провадив життя капіталіста, розкидав направо і наліво гроші і т. д.

Все було б гаразд. Може б і «Ржеч Посполіта» згадала б Симона Петлюру «незлим, тихим словом», але замалячала перед нею в той момент величава постать «мітичної України», що повстала на далеких східних «кресах», і лише тому, ніби втішаючись з смерті Петлюри, спершу закричала вона радісно 26.V.: «Петлюра не живе!» і потім зложила і свій «вінок» на його могилу, артистичне «виконання» якого довго не забуде український народ, а перед усім українська еміграція.

30 травня, в той самий день, коли польська демократія, «над труною Петлюри» (Novy Kurjer Polski) схилила чоло разом з представниками українського народу, пішла на відступ і «Ржеч Посполіта».

В статті «Як замордовано Отаман Петлюру» дає вона на цей раз вже ширші інформації про вбивство Головного Отамана, прикрашує вже цей допис і такими словами, як «Отаман», «український діяч», а що найголовніше, закінчує статтю словами: «Так загинув Симон Петлюра, отаман вільної України, про котрого багато говорилося в Польщі перед сьома роками».

Шлях від «мітичної» до «вільної» пройдено протягом трьох днів. В цьому ж дописові можна знайти співуття: «слідство покаже, скільки в кривавому чині Шварцбарда брентить нелюдського «око за око», а скільки... золотих рублів»...

«Це огидне політичне вбивство викликало загальний вибух обурення в Парижі, зокрема в слов'янських колах. Ніхто не вірить в те, що оповідання про помсту правдиве, опінія публічна прихилиється скоріше до підозріння, що цей «местник» — запеклий злодій, який за грубі гроші прислужився володарям України, усвоюючи будь що будь найбільш видатну особу «закордонної України» і запеклого ворога большевизму. Оповідання про помсту за погроми є тільки згори обмисленою «трагедією чужої французам психології», разрахованою на промову адвоката і сльозу «для лави присяжних».

«Novy Kurjer Polski» по-за телеграфними повідомленнями, зв'язаними з трагічною смертю Головного Отамана, умістив на своїх сторінках ширший біографічний нарис, присвячений Симонові Петлюрі, і дві статті: «Над труною Петлюри» і «Причини вбивства Симона Петлюри».

Перша з них з'явилася зранку 30 травня в той день, коли в Парижі відбулася сумна урочистість похорону Головного Отамана, а в Варшаві урочиста панахида. В цій статті читали ми:

«Сьогодні в Парижі, далеко від прекрасної, в квітах і сонці тонучої України відбудеться похорон Симона Петлюри, котрий поляг від злочинної кулі фанатика лише тому, що ціле життя своє присвятив служенню незалежній Україні. Ті чи інші мотиви чину Шварцбарда, які подає частина преси, то лише невдала спроба сховати дійсні мотиви того злочину. Над труною Петлюри, творця української збройної сили, разом з представниками народу українського, затримуючись приклонитися і демократія польська»...

Зупиняючись далі над минулими часами, коли «в тяжкі моменти життя воскресло після світової війни Польщі Головний Отамана був на її боці і сміливо та одважно лувив справу свого народу з справою держави польської», автор в той же час нагадує, що «сьогодні це є вже лише сторінка історії» але сторінка пам'ятна, повна ідейного змісту»...

«Україна стремить до волі іншими шляхами, ніж ті, які накреслив собі забитий Отаман. Але оскільки в рямцях сусіднього з нами СССР республіка українська йде на чолі економічного та культурного відродження великих народних мас, то в тому заслуга крові і поту Петлюри та його перших військових відділів»...

«Хто не був в безрешевні дні 1917 року по великих російських містах, хто не бачив ентузіазму, з яким виділялися з великоміліційних росій-

ських солдатських мас українські частини з своїми жовто-блакитними прапорами, — тому тяжко зрозуміти, яку роллю відогравав забитий гетьман в історії України».

В статті: «Причини вбивства Петлюри» (ч. 126 від 9. VI) «Нови Кур'єр Польські» не погоджується з тим, що причиною вбивства Симона Петлюри могла би бути помста Шварцбарда за «проляту жидівську кров». Виправдування цим «то є лише зручний маневр, який має за ціль заслонити як самого Шварцбарда, так і дійсних справців злочину. Злочинець в той спосіб сподівається зменшити для себе кару, а большевики одним махом хочуть скінчити зі своїм ворогом... Той замір їм не вдався, бо гра їх для кожного аж занадто ясна... Симон Петлюра ніколи не був ворогом жидів — на те є багато доказів»....

І ці докази коротко наводить «Нови Кур'єр Польські», а серед них згадує і національно-персональну автономію та міністерство для жидівських справ на Україні, на чолі яких стояли міністри жида, що не були засліплені ненавистю до визвольного українського руху, не були захоплені комуністичною течією, а в своїх спогадах дали досконалу характеристику ситуації на Україні та відкинули ті закиди, які були скеровані проти Петлюри і уряду УНР».

«Сама помста, — читаємо далі, — видається трохи запізненою, а жорстокий спосіб доконання вбивства вказує принаймні не на бажання помсти, а лише на бажання певної смерті того впертого ворога большевизму та будівничого незалежної України»... Автор зупиняється далі на ситуації, в котрій провадилася далі боротьба України за незалежність, на великій популярності імені Петлюри, якою тишилося воно серед широких мас українського народу, та нарешті на постанові московського комінтерну, яка наказує розпочати систему індивідуального терору. «Першою жертвою цієї постанови і впав Симон Петлюра».

«Серед ворогів України певне панує велика радість. Але хай занадто не тішаться. Симон Петлюра вмер, але ідея, живим символом якої на протяжжі кількох літ він був, живе і далі. Його товариші по праці і прихильники і далі неустанно працюватимуть, щоб ідею української незалежної державности перевести в життя».

І. Л-ий.

О д р е д а к ц і ї.

Через брак місця хронікальний матеріал не ввійшов до цього числа.

З М І С Т.

Париж, неділя, 12 вересня 1926 року — ст. 1. Економист. Кривий Ріг і Нікопіль. — ст. 2. Ів. Годорожій. Світський анти-семітизм. — ст. 6. І. Л. «Згода» — ст. 8. І. Л. На тлі паназіятського конгресу — ст. 9. Проф. В. Коваль. Курси позашкільної освіти — ст. 11. Observer. З міжнародного життя. — ст. 15. М. Я. Бремів. VIII Всесокольський Здви́г у Празі (вражіння учасника) — ст. 21. Триюфальний похід брехні — ст. 26. І. Л-ий. Над труною Симона Петлюри (огляд варшавської преси) — ст. 29.

Т Р И З У Б

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходить що-неділі у Парижі.

Приймається передплата з першого вересня до кінця року:

	ціна окр.	на примір.	на місяць	на 3 місяці	до кінця року
Франція	3 фр.	3 фр.	12 фр.	36 фр.	48 фр.
Чехія	5 кор.	5 кор.	20 кор.	60 кор.	80 кор.
Польща	1 зл.	1 зл.	4 злоти	12 зл.	16 зл.
Румунія	30 леїв	30 леїв	120 леїв	360 леїв	480 леїв.
Німеччина	1 р. м.	1 р. м.	4 р. м.	12 р. м.	16 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	25 цен.	25 цен.	1 дол.	3 дол.	4 дол.
Канада	25 цен.	25 цен.	1 дол.	3 дол.	4 дол.

Журнал набувати можна в П а р и ж і: в книгарні В. Поволоцького
13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky, 30 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Bannerman av. Winnipeg; Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — П р а г а: F. Slodecky, Horni Cernovice u Prahy, Villa Krotochvil. П о д є б р а д и — Dr. Modest Levicky, Bouckova, 225, Podebrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29, Hotel Polski, 9. W a r s z a w a.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. КОСЕНКО.

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.